

Emma Marija Hudelja, soc. ped, študentka magistrskega študija socialne pedagogike na Pedagoški fakulteti v Ljubljani
doc. dr. Jana Rapuš Pavel, Oddelek za socialno pedagogiko, Pedagoška fakulteta v Ljubljani

ŽIVLJENJSKI POLOŽAJ IN POGOJI ZA AKTIVNO PARTICIPACIJO MLADIH V SKUPNOSTI

MLADI KOT RANLJIVI ALI KOMPETENTNI?

V zadnjih letih sta v ospredju predvsem dva koncepta dojemanja mladine: mladi kot človeški vir na eni strani in mladi kot problem na drugi (Scizzerotto in Gasperoni, 2001). Številni avtorji poudarjajo, da mladi že aktivno prevzemajo pobude in vodijo različne iniciative za izboljšanje skupnosti, ki so velik prispevek k družbi, problem pa je, ker so pogosto vsi ti njihovi prispevki spregledani; kadar je njihovo delovanje opaženo, pa se mlade večinoma samo spodbuja, da razvijejo veščine in vire, ki jih bodo potrebovali v prihodnosti. Tako razmišljanje pozablja, da mladi že aktivno participirajo na različne načine, npr. kot tutorji in mentorji vrstnikom, kot ozaveščeni varovalci okolja, prostovoljci in voditelji različnih skupin v svojih lokalnih okoljih. Pogosto podajajo tudi svoje poglede na probleme skupnosti in predlagajo rešitve, sodelujejo v dijaški in študentski mladinski politiki ter se udeležujejo na različnih ravneh v lokalnih, regionalnih, nacionalnih in mednarodnih organizacijah in forumih (Golomberk, 2002).

Ravno zavedanje, da so mladi (že kot otroci) aktivni participatorji, ki jih je treba jemati resno, v prostoru in času, kjer se trenutno nahajajo, in jih ne le usmerjati v prihodnost, ko bodo npr. z 18. letom tudi polnopravno odgovorni. Zavedati se je potrebno, da se učenje participacije in aktivnega državljanstva začne že precej prej kot z vstopom na prve volitve. In na to bi morali biti še posebno pozorni pedagoški delavci, ki imajo pomembno vlogo pri vstopu mladih v aktivno družbeno življenje.

Na to, kako zgodaj in kako resno bodo mladi začeli participirati, močno vpliva način dojemanja mladih s strani družbe in ožje skupnosti. Starejši klasični model, ki mlade dojema bolj kot otroke, kot potencialen problem v ranljivih letih, ki potrebuje zaščitniški pristop nakazuje, da je v takem okolju že sam diskurz mladine razumljen z negativno konotacijo, kot breme in težava, ki bosta prešla z vstopom v odraslost (Scizzerotto in Gasperoni, 2001).

V nasprotju s tem modelom pa se v novejšem modelu, ki na mlade gleda bolj z odraslega vidika, pojavlja tendenca, da se jih obravnava kot vir sprememb. V tovrstnih okoljih

je poudarek na aktivni in eksperimentalni mladosti, ki ponuja možnost razvoja socialnih in osebnih kompetenc ter omogoča, da se pomanjkljivosti nadomestijo s priložnostmi in viri. Ob tem lahko vidimo, kako posamezna usmeritev na eni strani z zaupanjem in dajanjem možnosti spodbuja ali pa s svojim strahom in pretirano zaščito na drugi strani zavira razvoj mladih (Scizzerotto in Gasperoni, 2001).

Številni avtorji (Golomberk, 2002; Roger, 2008; Ule, 2008 idr.), ki proučujejo mladino, so si enotni v tem, da je treba staro paradigmo pogleda na mlade spremeniti. Opozarjajo, da čeprav pravimo, da na mladih svet stoji, in jih vidimo kot protagoniste prihodnosti, ne smemo pozabiti na celostne strategije, ki bodo mlade opremljale s kompetencami, veščinami in odnosi že za danes, tukaj in sedaj, in ne samo za jutri. Izpostavljajo, da moramo na njihove izkušnje gledati s celostnega zornega kota in zaupati mladinski iniciativi kot delu procesa njihovega razvoja.

Nekatere evropske in svetovne mladinske organizacije to že uspešno prakticirajo. Sodelavci Evromediteranskega mladinskega dela opozarjajo, da misli, kot so »mladi so prihodnost«, »prihodnost pripada mladini« in »mladim je potrebno dati glas«, s katerimi naj bi odrasli spodbudili javnost, v sebi skrivajo konotacijo tradicionalnega pogleda na mladino, ki bo šele prevzela odgovornost za ekonomske, socialne in politične zadeve v prihodnosti (Göksel, 2010). Čeprav te trditve na nek način držijo, ne smemo pozabiti, da so produkt tradicionalne perspektive, ki poudarja, da je mladost samo prehodno obdobje razvoja na poti k odraslosti, pozablja pa, da so mladi hočeš nočeš že del družbe ali, kot pravi avtorica Ule (2008: 257), »mladino določa prav to, da se dvigne nad psihofizični proces odraščanja in postane družbeno, kulturno ter politično pomenljiva družbena skupina«. To, da na mladino gledamo kot na populacijo, ki bo šele z odraslostjo dosegla svojo polnost, prikazuje mlade kot drugorazredne državljane. In ravno to hoče tudi Roger (2008) odpraviti, saj pravi, da bi morali zamenjati pogled in dojetje mladih. Govori o »pozitivnem razvoju mladih« (Roger, 2008: 469). Pravi, da je potrebno ponovno premisliti, kakšen je prispevek mladih k družbi, in ob tem opozarja, da je pri tem pomembnejši proces kot sam rezultat. Mediji, politični voditelji in številni predstavniki ter zagovorniki

mladine velikokrat spodbujajo javnost, naj mlade vidi kot »naložbo v prihodnost« (Golomberk, 2002: 8), torej za čas, ko bodo mladi prevzeli delovno mesto odraslih ter skrbeli za družino in lokalno skupnost. Ta diskurz pozablja upoštevati, da so mladi vsekakor že aktivni družbeni člani, ki prispevajo k skupnemu dobremu in tvorijo ter predstavljajo glas njihovih skupnosti. Roger (2002) poudarja, da nas bo samo zavedanje, da so mladi že aktivni odločevalci v družbi, dvignilo na pravo raven mladinske participacije. Za to pa je potrebno zgraditi razvejano in hkrati trdno socialno mrežo ter izmenjati dobre prakse, pri katerih so mladi že agenti sprememb v družbi.

Tudi Tayo (2002) opozarja, da bo, dokler odrasli ne bodo spremenili paradigme dojemanja mladih, v šolah in domačem okolju zelo težko ustvariti vzdušje za participacijo. Okolje, ki jih ne podpira, mladim odvzame motivacijo, da bi bili v njem aktivni, sploh če jim odrasli jasno dajo vedeti, da ne verjamejo, kako pomembni, resni in kompetentni so lahko. Nasprotno pa pozitivne izkušnje in podpora iz okolja dajejo mladim moč, da odkrijejo svoje potenciale in voljo za participacijo (Mesquita, 2002).

Little (2002: 4) poudarja, da »mladi niso problem, ki bi ga bilo potrebno rešiti, ampak so rešitelji problemov oni sami«. Ta nov pozitiven pristop poudarja, da so mladi s prispevanjem svoje energije, idealov, želja in motivov lahko aktivni nosilci sprememb v svojih skupnostih. Zato vse večje in pomembnejše svetovne (International Youth Foundation) (Golomberk, 2002), evropske (European Youth Forum) (Youth Policy Watch, 2013), (Evropska komisija) (Bela knjiga evropske komisije, 2001), nacionalne (MSS) (Baumkirher, Bakovnik, Beočanin in Džidič, 2011) in lokalne mladinske organizacije poudarjajo participacijo mladih v šolah, skupnostih in na delovnih mestih. Zavedajo se namreč, da je ravno participacija ključ do uspeha mladinskih programov. Nedvomno pa lahko k temu veliko prispevajo ravno pedagoški delavci že ob vstopu v prve vzgojno-izobraževalne institucije.

Tako kot tuje raziskave na področju participacije tudi raziskava Mladina 2010 kaže, da se je v zadnjih 15 letih močno povečala pripravljenost mladih za sodelovanje v prostovoljnih akcijah, ki bi izboljšale njihov položaj. Tudi kvalitativni podatki opravljenih raziskav kažejo na visoko zavzetost mladih v družini, ekologiji in drugih interesnih področjih mladih (Lavrič, 2011). Avtorji tako na eni strani govorijo o tem, da mladi niso pasivni, ampak participirajo na nove načine (Kirbiš in Flere, 2011). Raziskave kažejo kompleksno sliko, da si mladi želijo postati politično vključeni in izraziti svoje politično mnenje, vendar žal za

to nimajo dovolj priložnosti in možnosti (Gaiser in Rijke, 2008). V okviru projekta Platforma kreativne državljanske participacije za mlade je ugotovljeno, da mlade sicer zanima politično participiranje, vendar na način, ki jim je blizu. Slednje pomeni rabo ter delovanje in komuniciranje preko digitaliziranih socialnih omrežij. Kljub »digitalizaciji« komuniciranja med mladimi, pa mladi pogrešajo tudi neposreden pogovor in podajanje organiziranih informacij. Prav tako pogrešajo osebno podajanje izkušenj in osebni mentorski pristop (<http://www.zavodpip.si/dogodki/84-projekt-rplatforma-kreativne-dravljanske-participacije-za-mladel>).

Zato imajo vzgojno izobraževalne institucije, kot sta vrtec in šola, izjemno pomembno vlogo pri razvijanju varnega prostora za zgodnje učenje participacije ter razvoju in spodbujanju te. Batistič Zorec (2010) navaja C. Rinaldi (2006, prav tam: 72), ki poudarja, da participacija v vzgoji in izobraževanju ne pomeni zgolj sodelovanja otrok in mladih, temveč je predvsem način vključevanja v vzgojno-izobraževalni proces, ki stremi k izgrajevanju skupne identitete in oblikovanju občutka pripadnosti skupnosti. Avtorica s kritičnimi pomisleki ob rabi koncepta participacije zaključuje, da bi morali pedagoški delavci nenehno razmišljati o kompetencah otrok in mladih in hkrati ob tem tudi o odgovornosti odraslih, saj sicer participacija lahko postane zopet neka nova forma vladanja otrokom in mladim. Kot opozarja Millei (2008, po Batistič Zorec, 2010: 83) lahko participacija opolnomoči nekatere otroke in mlade, drugim pa celo zmanjša moč. Otrokom in mladim je potrebno prisluhniti, hkrati pa jim tudi zagotavljati varno in spodbudno okolje, kjer se vsak od njih počuti zaščiten in sprejet ter ima tako optimalne možnosti za razvoj in učenje (prav tam: 83).

Golomberk (2002) opozarja, da ne smemo pričakovati, da se aktivno državljanstvo zgodi čez noč, ko npr. mlad državljan dobi volilno pravico, ampak se aktivnega državljanstva lahko naučimo samo skozi aktivnosti na podlagi vsakdanjih izkušenj.

Zato je pomembno, da se mladi vsakodnevno družbeno udeležujejo in delijo različna mnenja ter tehtajo različne možnosti in njihove posledice. Vse te spretnosti posameznika so lahko s pridom uporabljene v skupnosti za gradnjo civilne družbe in večanje zavezanosti mladih demokratičnim procesom.

Za povečanje participacije Checkoway (2011) predlaga opolnomočenje mladih, da se bodo ti angažirali v lokalnih in regionalnih skupnostih in organizacijah, ki niso nujno

neposredno povezane s političnimi zasnovami in nimajo toge politične in parlamentarne strukture, ampak služijo mladim in njihovim individualnim potrebam (Ule, 2000). Zato so številne države učenje aktivnega državljanstva že uvedle v šole, ki temelji predvsem na demokratičnem odnosu učitelj – učenec pri spodbujanju njegove kreativnosti in kritičnega mišljenja (Golomberk, 2002; podobno Bluestein, 1997).

Vsi ti primeri nam jasno kažejo, da participacija mladih ne more biti opisana kot en sam projekt, ampak bolj kot programska strategija ali celo javna naravnost, ki spodbuja mlade, da bi izrazili svoje mnenje in postali del procesa sprejemanja odločitev na različnih ravneh.

PRISPEVEK SKUPNOSTI PRI RAZVIJANJU PARTICIPACIJE MLADIH

Sodobni mladinski programi želijo odpraviti deficitarne modele pogledov na mladost in poudarjajo močne točke, vire in potencialne mladih ter pri načrtovanju intervencij upoštevajo nabor kompetenc, ki so potrebne za uspešno participacijo tako odraslih kot mladih.

Mednarodna mladinska fundacija (International Youth Foundation) je oblikovala celostni pristop socialnih, čustvenih, fizičnih, vrednostnih in kognitivnih kompetenc, imenovan »5 C« (Golomberk, 2002: 7), ki bi jih moral vsebovati vsak učinkovit mladinski program. Ta model je lahko vodilo številnim pedagoškim delavcem, ki želijo izboljšati participacijo mladih.

Model zajema naslednje elemente (prav tam):

- karakter (angl. character): mladi pridobijo občutek odgovornosti in razpoložljivosti, zmožnosti, da lahko uspejo kljub težavam;
- zaupanje (confidence): mladi razvijejo občutek lastne vrednosti, ki temelji na njihovi sposobnosti sprejemanja odločitev in prevzemanja pobud;
- povezovanje (connection): mladi razvijejo pozitiven občutek pripadnosti skupnosti, skrbijo za odrasle in vrstnike;
- kompetence (competence): mladim je omogočeno izobraževanje, ki jim dolgoročno prinaša zaposlitev in pomeni vir preživetja;
- prispevek (contribution): mladi prispevajo svoj čas, ideje in talente kot prispevek k boljši skupnosti.

Za mladinsko participacijo je posebno pomemben prispevek skupnosti, saj mladi med udejstvovanjem v različnih skupinah oblikujejo svojo samozavest in zaupanje vase ter pridobijo temeljne življenjske veščine, kot so sposobnost odločanja in razreševanja konfliktov, timskega dela in dela v istem okolju. Take izkušnje mladim omogočajo pridobitev kompetenc, ki spreminjajo njihov pogled – nase začnejo gledati kot na partnerje in nosilce družbenih interesov (Golomberk, 2002).

Skupnosti kot varni bazi bi morali pedagogi in drugi strokovni delavci posvečati še posebno pozornost, saj je sprejetost in dobro počutje v skupini temelj za nadaljnje aktivno delovanje, ki dolgoročno prispeva k participaciji mladih. Šele ko je vzpostavljena varna baza, bodo otroci in mladi lahko v polnosti prispevali svoje ideje, čas in talente za razvoj skupnosti. S tem pridobijo tudi občutek odgovornosti za skupno dobro in ponotranjijo pozitiven odnos do aktivnega državljanstva.

Tudi avtorica Kobolt (2010) izpostavlja, da je za učence ključna graditev skupnosti, ki jih vključuje in podpira v njihovi potrebi po pripadnosti in participaciji. Pri čemer ne zadošča le pravica otrok do participacije, ampak je ključnega pomena, koliko zares zanima odrasle to, kar imajo otroci in mladi povedati.

Avtor Xavier (2012) govori o treh bistvenih korakih, s pomočjo katerih bi mlade pripravili k participaciji. Prav tako kot Golomberk (2002) pravi, da mora participacija temeljiti na kompetencah in kapacitetah, saj je za mlade pomembno, da se čutijo sposobne in opremljene, da se aktivno udeležujejo v različnih družbenih projektih. Zato naj bi različne vzgojno-izobraževalne institucije, mladinske organizacije in druge iniciative mladim zagotovile usposabljanje, ki bi jim pomagalo razviti manjkajoča znanja in kompetence za participacijo v družbi. Xavier (2012) tudi daje pomen koherentnosti in skupnosti ter opozarja, da je nujno, da se mladi aktivno udeležujejo v družbi, da čutijo povezanost in podporo s strani drugih ljudi, skupnosti in gibanj, da lahko izmenjajo mnenja in ideje.

Pri tem dodaja, da bi morala biti aktivna vključenost v družbo dostopna vsem mladim ne glede na njihovo nacionalno, politično, versko ali drugo ozadje. Kot prvi in najpomembnejši korak na poti k participaciji Xavier (2012) izpostavlja, da mora ta temeljiti na izzivu. Da bodo mladi participirali, mora biti področje udejstvovanja neposredno povezano z realnostjo njihovega vsakodnevnega življenja in jih mora zanimati (Amna, 2013). To je pomembno predvsem zato, ker mladi, če jih aktualne problematike zanimajo in se v njih udeležujejo s prevzemanjem odgovornosti, delujejo

preventivno. In ravno preventivno delovanje je ključna integracijska strategija, ki pomaga prenesti odgovornost od starejših odraslih, strokovnjakov in organizacij k mladim, da tako postanejo odgovorni za svoje odločitve, ki vplivajo na kvaliteto njihovega življenja.

NAMEN

Namen predstavitve raziskave je predstaviti in opozoriti na ključne poudarke in okoliščine v izkušnjah participacije mladih v danih življenjskih pogojih vzgoje, izobraževanja in zaposlovanja. Rezultati opravljene raziskave prav tako opozorijo na težave, ki jih mladi doživljajo na poti participacije in prevzemanja vlog odraslih. Članek lahko služi kot temeljna usmeritev in je v pomoč pri načrtovanju in izpeljavi participatornih projektov.

VZOREC

Vzorec v raziskavi predstavlja *sedem mladih* v starosti od 19. do 29. leta, ki so se prostovoljno udeležili srečanja na temo participacije mladih. Večina udeležencev je študentov, eden od njih je že zaposlen, eden pa brezposeln.

RAZISKOVALNI INSTRUMENT, ZBIRANJE IN OBDELAVA PODATKOV

V raziskavi sta bila uporabljena dva raziskovalna pripomočka: tematska delavnica in fokusni intervju. Delavnica je bila razdeljena na tri dele. V prvem delu so mladi individualno preko izdelave kolaža skušali nakazati glavne probleme, s katerimi se soočajo na poti aktivnega družbenega življenja. Kolaž in njegovo problematiko so nadalje tudi predstavili. V drugem delu so po metodi »fish bowl« razpravljali o zanje idealnem stanju v družbi. V tretjem pa so iskali konkretne rešitve za probleme, ki so jih izpostavili v prvem delu delavnice.

Preko fokusnega intervjuja so se udeleženci osredotočili na razumevanje participacije, aktivnega državljanstva in odgovornosti mladih ter na razumevanje težav, ki so jih izpostavili v prvem delu. Tematska izkustvena delavnica in pogovor so bili izvedeni marca 2013. Zbrane podatke smo obdelali s kvalitativno metodo tematske analize.

PRIKAZ IN DISKUSIJA REZULTATOV

Za potrebe članka so izpostavljeni samo delni rezultati kvalitativne analize, vezani na področje vzgoje,

izobraževanja in zaposlovanja mladih, medtem ko je celotna raziskava zajela še druga življenjska področja mladih (glej Hudelja, 2013).

V kontekstu izobraževanja vprašani navajajo izkušnjo, da izobraževalni sistem mladih »ne usposobi zadostno za konkretne oblike samostojnosti«. Izrazili so pomislek in zavedanje, da visoka izobrazba ni zagotovilo za preživetje in da bo potrebno najti tudi druge načine preživljanja, ki so bili nekoč morda značilni za manj izobražene sloje. Pri študiju so mladi podvrženi pritiskom zaradi želja po strmem vzpenjanju na karierni lestvici in stopnji izobrazbe, hkrati pa izpostavljajo zavedanje, da višja izobrazba in specializacija nista zagotovilo za zaposlitev ali uspeh v karieri, ampak večkrat lahko predstavljata celo oviro.

Za Slovenijo je značilna visoka vključenost mladih v izobraževalni sistem, ki pa še ne zagotavlja lahkega prehoda v zaposlitev. Nadaljevanje študija predstavlja izhod v sili za nekatere diplomante, ki na realnem trgu ne vidijo možnosti zaposlitve. Spoznanja v širši perspektivi razumevanja položaja mladih lahko navezujemo na razmišljanje Côtéja (2007, po Ule, Tivadar, Živoder, 2011: 9), ki pravi, da je danes je že bolj ali manj jasno, da temeljni vzrok za velik porast deleža mladih, ki nadaljujejo šolanje po srednji oz. poklicni šoli, ni posledica predvsem strateških odločitev in velikodušnosti državnih politik do mladih ali zavedanja pomena izobrazbenega kapitala pri mladih. Danes se že kaže, da je to prej posledica manka priložnosti za smiselno zaposlovanje in zmanjševanje zgodnjega pritiska na trg delovne sile. Za veliko mladih je njihovo nadaljnje izobraževanje prej odsev manjših možnosti na trgu delovne sile kot večjih možnosti v izobraževanju.

V povezavi z začasnimi in študentskimi zaposlitvami mladi izpostavljajo problem, da so primorani opravljati različna študentska dela, ki niso neposredno povezana z njihovo profesionalno potjo. Pravijo, da jim ni težko opravljati nekega postranskega dela, saj se ne branijo novih izkušenj na različnih področjih. Problem pa jim predstavlja dejstvo, da se zaradi opravljanja študentskega dela, ki je zanje vir dohodka in preživetja, ne morejo izpopolnjevati na profesionalnih področjih, ker jim za to zmanjka časa in ker na njihovih področjih sploh ni plačanih pripravništev; zaradi pomanjkanja finančnih sredstev pa si neplačnega pripravniškega dela ne morejo privoščiti. Rezultati odražajo stanje v našem ekonomsko-družbenem prostoru, kjer študentski trg dela opravlja finančno kompenzacijo: študenti ekonomsko deprivilegiranih družin morajo delati, in to v prekarnih, negotovih, nizko plačanih oblikah dela /.../ Govorimo torej o posebnem načinu vstopa mladih na

trg delovne sile, kjer študent pogosto opravlja prav tako delo (ali pa se vsaj pripravlja nanj) kot kasneje, ko že ima diplomu v žepu, le da znatno ceneje in na račun lastnega socialnega statusa in lastne socialne ranljivosti (študentsko delo je najbolj fleksibilna in s tem najbolj tvegana oblika dela) (Ule, Tivadar, Živoder, 2011: 21).

Na področju izobraževanja mladim v naši raziskavi predstavlja problem tudi »nejasnost glede nadaljevanja študija« in uvrstitve pridobljene izobrazbe po novem bolonjskem študijskem sistemu v trenutne okvire. Kot pravijo udeleženci delavnice, tik pred diplomu in vpisom na magistririj, ne vedo, kam se lahko »uvrstijo in katera delovna mesta lahko z dobljeno izobrazbo dosežejo«. Kot posledica finančnih rezov in varčevalnih ukrepov so mladim v veliki meri »onemogočeni prehodi med študiji«, saj je bil npr. onemogočen zaporeden in vzporeden študij. S tem so se jim močno okrnile izbire in možnosti ter tudi načrti v zvezi z načrtovano kariero. Študentje danes vstopajo v prihodnost, ki se zdi slabša, kot je bila preteklost in sedanost njihovih staršev. Kriza zaposlovanja zlasti prizadeva mlade izobražence. V sedanji situaciji pa so zopet najbolj ogroženi tisti, ki končujejo šolanje in iščejo prve stalne zaposlitve. K tej kritični podobi svoje dodaja še »bolonjski proces«, ki se je izkazal »kot orodje »marketinizaranja« univerzitetnega študija in podrejanja univerz »logiki« kapitala«. Ta proces spreminja visokošolsko izobraževanje v neke vrste akademski tekoči trak, ki odpravlja univerzo kot mesto za oblikovanje identitete in samodefincije mladih in jo spreminja v »šolo«, kjer morajo študentje zgolj redno slediti določenim učnim potekom in končati študij v določenem času. Časa in priložnosti za premislek o tem, kaj tam počnejo in kaj nameravajo početi z doseženim znanjem, pa ni (Lerougetel, 2003; Ule, Tivadar, Živoder, 2011: 9).

Po drugi strani pa opisane izkušnje mladih lahko povežemo tudi z besedami avtorice Leleux, ki pravi, da poslanstvo šole ni več vzgoja za poklic, temveč tudi dostop do kulture, da bi v jutrišnji družbi lahko vsak živel skupaj z drugimi, osmišljal svojo eksistenco z avtonomnimi dejavnostmi in kulturo v širšem pomenu (športno, estetsko, etično, politično ...) in sprejel iniciative, ki se nalagajo /.../.

Zdi se, da bi sekundarno izobraževanje – humanistika – morala biti bolj usmerjena na svoje prvo poslanstvo, da vednost in kulturo naredi dostopno vsem in da razvija človeške kompetence, ki so potrebne za osebni razvoj in za sposobnost za avtonomno in svobodno dejavnost, družbeno sodelovanje ter javno participacijo (Leleux, 1997: 32).

Sodelujoči mladi so na področju participacije v vzgojno-izobraževalnem polju izpostavili tudi problem finančnih težav, ki jih občutijo v zvezi s šolanjem in odrekamju prostovoljnega dela na račun eksistenčne potrebe po plačanem delu. Številne »finančne reze in varčevalne« ukrepe navajajo kot razlog za oteževanje študija in zmanjšanje njegove kvalitete. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev je pri večini pod vprašanjem nadaljevanje študija, saj marsikateri magistrski študij zahteva plačevanje šolnine. Tudi že omenjena raziskava študentske mladine (Ule, Tivadar, Živoder, 2011) je pokazala, da stroške študija mladi pokrivajo iz različnih virov, čeprav so poglavitni vir preživetja še vedno družinske podpore, na drugem mestu so lastni prihodki in šele na tretjem mestu razne oblike sistemskih podpor. Avtorice ugotavljajo, da je stroške financiranja študija neoliberalna država uspešno preložila na ramena družine in samih študentov. Ker pa družine razpolagajo z zelo različnim socialnim, kulturnim in tudi ekonomskim kapitalom, je seveda takoj razvidna temeljna neenakost med študenti, pa naj gre za dostop do informacij, do »pravih ljudi« ali pa zgolj za razliko v kupni moči (prav tam: 21).

Kot problem sodelujoči izpostavljajo tudi, da so podedovali ekstremen strah od staršev, ki se odraža, ker so starši odraščali v drugačnih razmerah, ki so bile stabilnejše in varnejše, in so jim zato razmere, v katerih so se znašli današnji mladi, precej nerazumljive, poleg tega pa si jih razlagajo v skladu s svojo percepcijo.

Mladi v strahu staršev vidijo oviro, saj jih pretiran strah zgolj omejuje in jim ne daje zagona, da bi aktivno pristopili k razreševanju težav. Kar se sklada z navedbami Golomberka (2002), ki poudarja pomen kompetenc in kapacitet, saj je za mlade pomembno, da se čutijo sposobne in opremljene, da se aktivno udeležujejo v različnih družbenih projektih. Podobno tudi Xavier (2012) daje pomen koherentnosti in skupnosti ter opozarja, da je nujno, da se mladi aktivno udeležujejo v družbi, da čutijo povezanost in podporo s strani drugih ljudi, skupnosti in gibanj, da lahko izmenjajo mnenja in ideje.

Sodelujoči so mnenja, da se aktivno državljanstvo in participacija kaže v vsakdanjih stvareh in majhnih dejanjih, kot so skrb za okolje, ločevanje odpadkov, osveščanje drugih, pozornost do drugega, vključenost v različne skupine in aktivno zavzemanje za doseganje določenih sprememb. Pri tem "izpostavljajo", da se zavedajo, kako pomembno je, da zgrabijo različne priložnosti in vzamejo pobude v svoje roke ter ne čakajo, da bo država poskrbela zanje, vseeno pa pri tem potrebujejo podporo s strani

bližnjih kot tudi širše družbe. Izrazito ključnega pomena je torej zaupanje v sposobnosti mladih, da bi jih družba videla kot kompetentne in sposobne posameznike, ki imajo moč vplivanja na družbene spremembe. Kot možno rešitev mladi predlagajo vzpostavitev izobraževalnega sistema, ki bi že otrokom predstavil možne načine participacije in jih navajal k njej.

ZAKLJUČEK

Raziskava je potrdila teze številnih zgoraj omenjenih avtorjev in empiričnih raziskav, ki opisujejo položaj mladih in poudarjajo pomen dojemanja in razumevanja mladih s strani starejših odraslih in širše družbene skupnosti. Sodelujoči mladi v odnosu do starejši navajajo občutek neslišnosti. Pravijo, da so generacija, ki jih nihče ni nič vprašal in da ne pridejo do besede – kadar do nje pridejo, pa starejši njihovega glasu in predlogov ne slišijo. Tudi tuje raziskave kažejo podobno kompleksno sliko, namreč da si mladi želijo postati politično vključeni in izraziti svoje mnenje, vendar žal za to nimajo dovolj priložnosti in možnosti (Gaiser in Rijke, 2008). Batistič Zorec (2010) izpostavi, da je pojem poslušanja tesno povezan in se prekriva s pojmom participacije. Tako Moss, Clark in KjØrholt (2005, prav tam: 72) participacijo predstavijo kot diskurz liberalnih pravic, ki jih običajno povezujemo z vplivanjem in odločanjem, poslušanje pa je manj individualistično in bolj odnosno, razliko med njima opišejo kot razliko med »poznam svoje pravice« (participacija) in »želim biti del tega« (poslušanje). Pri poslušanju gre torej za etiko odnosov z drugimi in je več kot odločanje ter se razprostira globoko v vsakdanje življenje (prav tam).

Zato tudi MSS, kot krovno združenje nacionalnih mladinskih organizacij že več let izvaja projekt Dialog mladih, kjer skozi metodo strukturiranega dialoga želi izboljšati položaj slovenske mladine, saj je njegov namen mladim omogočiti, da izrazijo svoje mnenje in s tem oblikujejo ukrepe kot podporo političnim odločitvam, ki jih zaradi lastne participacije in soustvarjanja kasneje lažje vzamejo za svoje.

Kot problem sodelujoči izpostavljajo tudi, da so podedovali ekstremen strah od staršev, ki se odraža, ker so starši odraščali v drugačnih razmerah, ki so bile stabilnejše in varnejše, in so jim zato razmere, v katerih so se znašli današnji mladi, precej nerazumljive, poleg tega pa si jih razlagajo v skladu s svojo percepcijo.

Pomembna razsežnost procesa strukturiranega dialoga je ravno dejstvo, da so mladi aktivno vključeni v oblikovanje rešitev, ki se ne konča zgolj s srečanji, ampak teži k implementaciji predlogov mladih in nadaljevanjem komunikacije med interesno skupino mladih in odločevalci (Holozan, 2013).

Vsekakor je jasno, da participacija ni nekaj, česar bi se lahko naučili čez noč, ampak je dolgotrajen proces, pri katerem ima družbeni in znotraj njega izobraževalni sistem pomembno vlogo, kar so jasno izrazili in na kar polagajo upe tudi vprašani.

Tako na lokalni, nacionalni kot tudi mednarodni ravni že obstajajo številni programi, ki uspešno vpeljujejo mlade k participaciji. Zato lahko z izmenjavo dobrih praks in s stalnim prizadevanjem oblikovanja pedagoške prakse, ki posluša, upošteva, spoštuje in daje prostor mladim, pedagoški delavci veliko pripomorejo k uresničevanju participacije mladih. Nekaj konkretnih idej z opisom konkretnih projektov nedvomno lahko najdemo v zborniku s konference o Socialni in državljski odgovornosti 2013 (<http://www.zrss.si/sidro/files/sidro2013-zbornik.pdf>).

Na koncu le še poudarek, da se cilji participacije lahko udejanijo le z dejanskim vključevanjem mladih v skupnost, ki deluje kot varna baza, kjer se mladi počutijo spoštovane in upošteevane. Poleg tega ne pozabimo, da je pri participaciji mladih ključno, da temelji na izzivu, se pravi na stvareh, ki zares zadevajo mlade in njihove potrebe ter interese. Naj se nam torej kot pedagoškim delavcem, ko vstopamo v polje dela z mladimi s ciljem njihove participacije, pred očmi vedno pojavlja vprašanje, ali zares slišimo, poslušamo in upošteevamo glas mladih. To naj nam bo vodilo pri izpeljavi številnih participatornih projektov.

LITERATURA

- Amna, E. (2013) Young citizenships-between duties and freedom. <http://www.zrss.si/sidro/files/sidro2013-zbornik.pdf> (dostopno 15. 4. 2014).
- Batistič Zorec, M. (2010). Participacija otrok v slovenskih vrtcih z vidika stališč in izkušenj vzgojiteljev. V: T. Devjak in drugi (ur.), *Pedagoški koncept Reggio Emilia in kurikulum za vrtce: podobnosti v različnosti*, (str. 67–85). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Baumkirher, T., Bakovnik, N., Beočanin, T. in Džidič, S. (2011). Participacija mladih. Ljubljana: Mladinski svet Slovenije.
- Bela knjiga Evropske komisije 2001. *Nova spodbuda za evropsko mladino*. Bruselj: Komisija evropskih skupnosti. http://www.ursm.gov.si/fileadmin/ursm.gov.si/pageuploads/doc/Knjiznica_DOC/BELA_KNJIGA.doc (dostopno 15. 4. 2013).
- Bluestein, J. (1997). Vi in učenec. V: *Disciplina 21. stoletja* (str. 19–43). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Checkoway, B. (2011). What is youth participation. *Children and Youth Services Review*, 33, 340–345.
- Gaiser, W. in Rijke, J. (2008). Political participation of youth. Young Germans in the European context. *Asia Europe Journal Inter cultural Studies in the Social Sciences and Humanities*, 4(5), 541–555.
- Göksel, A. (ur.). (2010). *Mosaic The training kit for Euro-Mediterranean youth work*. Strasbourg: Council of Europe. http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/publications/T-kits/11/6577_T-Kit_11_A4_assemble.pdf (dostopno 15. 4. 2013).
- Golombek, S. (ur.). (2002). What works in youth participation: Case studies from around the world. Maryland: International Youth Foundation. http://www.iyfnet.org/sites/default/files/WW_Youth_Participation.pdf (dostopno 15. 4. 2013).
- Holozan, U. (2013). Strukturiran dialog kot metoda dela pri posvetovanju z mladimi. <http://www.zrss.si/sidro/files/sidro2013-zbornik.pdf> (dostopno 17. 4. 2014).
- Hudelja, E. M. (2013). Participacija in odgovornost mladih v sodobni družbi. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kirbiš, A. in Flere, S. (2011). Participacija. V Lavrič (ur.), *Mladina 2010: družbeni profil mladih v Sloveniji* str. 177–209. Maribor: Aristej.
- Kobolt, A. (2010). Izstopajoče vedenje, šola in družbeni kontekst. V: A. Kobolt (ur.), *Izstopajoče vedenje in družbeni konflikt* (str. 7–23). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Lavrič, M. (ur.). (2011). *Mladina 2010: družbeni profil mladih v Sloveniji*. Maribor: Aristej.
- Lelelux, C. (1997). *Repenser l'éducation civique*. Pariz: Cerf.
- Little, R. (2002). Foreword. V: Golombek (ur.), *What works in youth participation: Case studies from around the world* (str. 4–6). http://www.iyfnet.org/sites/default/files/WW_Youth_Participation.pdf (dostopno 15. 4. 2013).
- Mesqita, R. (2002). Personal Reflection on Youth Participation. V: S. Golombek (ur.), *What works in youth participation: Case studies from around the world*. Maryland: International Youth Foundation. http://www.iyfnet.org/sites/default/files/WW_Youth_Participation.pdf (dostopno 15. 4. 2013).
- Platforma kreativne državljanske participacije za mlade. <http://www.zavodpip.si/dogodki/84-projekt-rplatforma-kreativne-dravljanske-participacije-za-mladel> (dostopno 12. 4. 2014).
- Roger, C. (2008). Youth participation in society. *Asia Europe Journal*, 5(4), 469–477.
- Schizzerotto, A. in Gasperoni, G. (ur.). (2001). *Study on the state of young people and youth policy in Europe*. Milano: IARD. http://ec.europa.eu/youth/archive/doc/studies/iard/summaries_en.pdf (dostopno 15. 4. 2013).

- Tayo, O. (2002). An adult's dilemma on youth participation. Golombek (ur.), *What works in youth participation: Case studies from around the world* (str. 13–17). http://www.iyfnet.org/sites/default/files/WW_Youth_Participation.pdf (dostopno 15. 4. 2013).
- Ule, M., Tivadar, B., Živoder, A. (2011). »Na mladih svet stoji – kje pa stojijo mladi – študentje?«, *Teorija in praksa*, 48 (1), 7– 24.
- Ule, M. (2000). Otroci svobode ali vrednostni obrat mladih v devetdesetih. V: M. Ule (ur.), *Socialna ranljivost mladih* (str. 71–79). Ljubljana: Aristej.
- Ule, M. (2008). Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Xavier, S. (2012). Local/regional networks for (meaningful) youth participation. http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/documents/uploaded/CC_LOCAL_REGIONAL_NETWORKS_FOR_xMEANINGFULx_YOUTH-PARTICIPATION_A-practical_guide_for_Youth_organisations_and_Youth_Workers.pdf (dostopno 18. 4. 2013).
- Youth Policy Watch (26. 4. 2013). <http://www.youthforum.org/category/youth-policy-watch/> (dostopno 3. 5. 2013).

POVZETEK

Članek v prvem delu obravnava dva ključna diskurza mladih. Poudarja nujnost zamenjave deficitarnih pogledov na mladino in njihovo družbeno udejstvovanje z novimi podpornimi načini, ki mlade dojemajo kot kompetentne in odgovorne agente družbenih sprememb. Prikaz raziskovalnih izsledkov tematske delavnice opozori na življenjski položaj in participacijo mladih in ob tem na pomembno vlogo skupnosti in odraslih. Za aktivno participacijo mladih je ključno, da temelji na izzivih, ki zadevajo mlade, njihove potrebe in interese. Pri uresničevanju participacije je mladim potrebno prisluhniti, hkrati pa jim tudi zagotavljati varno in spodbudno okolje, kjer se vsak od njih počuti zaščiten in sprejet ter ima tako optimalne možnosti za razvoj in učenje.

ABSTRACT

The first part of the article discusses two key discourses of young people. It emphasises the necessity of replacing the deficient views on youth and its social engagement with new support methods that perceive young people as competent and responsible actors of social change. A presentation of the research results of a thematic workshop points out the living situation and participation of young people, and consequently the important role of the community and adults. The active participation of young people must be based on challenges which truly concern young people, their needs and interests. When trying to realize participation, young people must be listened to and at the same time provided with a safe and encouraging environment, in which each one of them would feel protected and accepted, and thus given optimal opportunities for development and learning.